

Webrecensie BMGN 126:1 (2011)

Scheerder, Chris, *De Nedrus en de Holrus. De geschiedenis van twee*

Nederlandse banken in Rusland ten tijde van de Eerste Wereldoorlog

(Dissertatie Groningen 2008, Baltic Studies 11; Groningen: INOS/NRCe, 2009, xi + 306 blz., ISBN 978 90 7792 248 4).

Bescheiden verschijnselen uit de geschiedenis beschrijven is niet alleen vaak leuk maar ook zinvol. Want, zoals Herman von der Dunk het eens fraai uitdrukte, zelfs de kleinste glasscherf weerspiegelt nog de hele zon: wereldgebeurtenissen laten zich soms prachtig illustreren door hun weerslag op straatniveau. Een dergelijk sentiment moet Chris Scheerder bewogen hebben toen hij, na een werkstuk en een scriptie, besloot zijn dissertatie ook te wijden aan twee minuscule bankjes die met Nederlands kapitaal iets meer dan een jaar in Rusland opereerden tot het bolsjewistische bewind dat onmogelijk maakte.

Scheerder situeert de oprichting van beide bankjes tegen de achtergrond van de snelle groei van het Nederlandse bankwezen sinds omstreeks 1910. Deze had een verscherpte concurrentie tot gevolg en moedigde bankdirecties aan om aarzelende schreden naar het buitenland te zetten. Onderlinge rivaliteit vormde daarbij een belangrijke drijfveer. De Rotterdamsche Bankvereniging (Robaver) stak onder leiding van Willem Westerman de andere grootbanken de loef af met een daadkrachtig expansiebeleid, waaronder de oprichting van dochterbedrijven in het buitenland die Nederlandse zakenbelangen ter plaatse moesten ondersteunen. Het initiatief voor de Russisch-Hollandsche Bank (Holrus) paste in die lijn. Robaver had klanten met grote belangen in Rusland, waaronder het scheepvaart- en mijnbouwconcern Müller & Co. van Anton Kröller. De Nederlandsche Bank voor Russischen Handel (Nedrus) kwam voort uit een syndicaat geleid door de Nederlandsche Handel-Maatschappij (NHM) en Twentsche Bank en gesteund door aanzienlijke particuliere firma's als Hope & Co., Lippmann Rosenthal & Co., Van Eeghen & Co. en R. Mees & Zn. Ook zij stonden in dienst van grote zakelijke belangen. NHM was de bankier van Deterdings Koninklijke/Shell Groep, de belangrijkste olieproducent in Rusland; Hope en Lippmann Rosenthal traden op als emittenten en beheerders van Russische effecten die bij Nederlandse beleggers een grote populariteit genoten. Het had natuurlijk voor de hand gelegen als partijen de handen ineen geslagen hadden en één

bank voor Russische zaken hadden opgericht, maar de rivaliteit verhinderde dat. Uiteindelijk openden beide banken te laat om nog serieuze zaken te kunnen ontwikkelen, de Holrus in juli 1916 en de Nedrus in februari 1917.

Omdat er ongewoon veel archief bewaard bleef, kan Scheerder omstandig rapporteren over de verwickelingen rond Nedrus en Holrus. Dat doet hij ook met verve, geen detail blijft onbesproken. Toch kon ik me niet aan de indruk onttrekken van doen te hebben met een leuk scriptieonderwerp waarvan het niet voor de hand lag om het tot een proefschrift uit te laten dienen. Dat komt allereerst door de anachronistische hoofdvraag: hoe konden vooraanstaande bankdirecteuren en zakenlieden zo dom zijn om juist toen de stap naar Rusland te wagen, zagen ze dan niet welke richting het land opging? Helaas, het is ons de laatste tijd weer eens ingescherpt, bankdirecteuren en zakenlieden zijn ook maar mensen. Bovendien bood het tijdsgewricht naar mijn mening een uitstekende reden voor oprichting: door de beginnende chaos in Rusland hadden Nederlandse zakenlieden bij uitstek behoefte aan een filiaal van de eigen bank. Wie uitgaat van domheid bij actoren in het verleden, toont dat zijn eigen onnozelheid een goed oordeel verhindert.

Verder moet Scheerder zijn uiterste best doen om wat zon met zijn scherf te vangen. Dat leidt nogal eens tot potsierlijke resultaten. De inleiding begint met een onnodig relaas over de kredietcrisis, die Scheerder verbindt met een tirade van Deterding uit 1926, waarna hij met Nedrus en Holrus probeert in te haken op globaliseringsdebatten. Even verderop wordt de rivaliteit die tot beide banken leidde, klakkeloos gelijk gesteld met Robert Shillers *irrational exuberance*. Vervelender is dat, ondanks zijn lange verkering met het onderwerp, Scheerder er onvoldoende affiniteit mee toont. De beschrijving van Ruslands economie blijft flets en oppervlakkig, die van het Nederlandse bankwezen is erg stereotiep en wekt de indruk dat personen en persoonlijkheden meer telden dan zakelijke overwegingen. Daarnaast ondermijnen typefouten en andere slordigheden het vertrouwen in Scheeders greep. De finesses van het depositobedrijf en van het begrip solvabiliteit ontgaan hem; *banques d'affaires* zijn iets totaal anders dan Universalbanken; Kröller had veel invloed op Robaver, maar werd pas in 1916 commissaris en was dus niet als zodanig bij de voorbereidingen voor de Holrus betrokken en hij overleed ook niet in 1931; balanstotaal is iets anders dan omzet; toezichthouders bekleden een andere positie dan eigenaren. Met die slordigheden doet Scheerder onnodig afbreuk aan zijn eigen werk.

Webrecensie BMGN 126:2 (2011)

Schutte, G.J., e.a., *Grenzeloos christelijk-sociaal. Internationale activiteiten van de christelijk-sociale beweging* (Cahier over de geschiedenis van de christelijk-sociale beweging 8; Amsterdam: Aksant, Utrecht: CNV, 2009, 176 blz., ISBN 978 90 5260 353 7).

Dit nummer van het *Cahier over de geschiedenis van de christelijk-sociale beweging* gaat over de internationale activiteiten van de christelijk-sociale beweging in Nederland. Het bevat zowel monografische bijdragen, vooral beschrijvend-analyserende overzichtsartikelen, als een aantal ‘memorabilia’, zoals een vriendelijk interview met de sympathieke en bevlogen, maar niet erg linkse vakbondsleider Arie Hordijk en een getuigenis van een van de oprichters van de interkerkelijke organisatie voor ontwikkelingssamenwerking (ICCO), Jone Bos. Toch wordt de indruk gewekt dat de bijdragen in het *Cahier* meer zijn dan vulgariserende en sympathiserende gelegenheidsstukken en ambieert het tijdschrift wetenschappelijke erkenning.

Bij de aanhef luidt het dat over de christelijk-sociale beweging nog maar weinig is gepubliceerd en dat het tijdschrift dat wil corrigeren, al moet toch erkend worden dat dit tekort internationaal nu toch wel grotendeels weggewerkt is. Tevens wordt naar theoretische en historiografische debatten verwezen. De ‘transnational turn’ (Irya Akyre), die een nochtans belangrijk kader voor dit nummer had kunnen opleveren, is evenwel helemaal gemist (cf. de term ‘internationaal’). George Harinck stelt in een interessant essay weliswaar het ‘internationaal’ protestantisme na 1800 voor vanuit het perspectief van de transfer geschiedenis, maar de theoretische uitwerking blijft zeer beperkt. Tekenend is dat hij enkel verwijst naar een al wat oudere bundel (evenwel als boek genoteerd) van Michel Espagne en Michael Werner uit 1988. De beknoptheid van zijn bijdrage laat Harinck bovendien te weinig ruimte om op een aantal paradoxen in te gaan en vragen voldoende uit werken. Zo stelt de auteur dat Nederland begin twintigste eeuw een open religieuze markt was geworden (15) – op het moment dat de verzuiling doorbrak –, maar tegelijk dat het internationale karakter afgenomen was – eigenaardig genoeg is de volgende pagina dan weer geheel gewijd aan het neo-calvinisme van Kuyper dat juist wel een belangrijke transnationale component had.